
ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ LOOK TO THE PAST ЎТМИШГА НАЗАР

Эшмуродов Сухробжон Турсоатович,
Маънавият ва маърифат бўлими етакчи мутахассиси

МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА СОЛИҚ ТИЗИМИ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2019-1-26>

АННОТАЦИЯ

Солиқлар бу давлатнинг иқтисодий таянчидир. Мустақиллик йилларида солиқ тизимининг ҳуқуқий асоси яратилди. Ўзбекистонда солиқ сиёсатининг ҳуқуқий асосини яратишда халқаро давлатлар тажрибаси ўрганилди ва солиқ сиёсатини юритишда қўлланилди.

Калит сўзлар: Солиқлар, давлат бошқаруви, қонунлар, солиқ тизими, солиқ сиёсати, ислохотлар, Ўзбекистон солиқ тизими, солиқ хизмати, фуқаролар, солиқ хизмати.

Эшмуродов Сухробжон Турсоатович,
Отдел по духовности и просветительству
ведущий специалист

ФОРМИРОВАНИЕ ПРАВОВОЙ БАЗЫ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ И РАЗВИТИЕ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ

АННОТАЦИЯ

Налоги являются экономической поддержкой государства. За годы независимости создана правовая основа налоговой системы. В Узбекистане нормативно-правовая база налоговой политики изучалась на основе международного опыта и использовалась в налоговой политике.

Ключевые слова: Налоги государственное управление, возможность, льгота, реформа, налоговая система Узбекистана, налоговая служба, граждане, налоговая нагрузка.

Eshmurodov Sukhrobjon,
Leading Specialist of the Department
of Spirituality and Enlightenment

FORMATION OF THE LEGAL FRAMEWORK OF THE TAX SYSTEM IN UZBEKISTAN AND THE DEVELOPMENT OF THE TAX SYSTEM IN THE YEARS OF INDEPENDENCE

ANNATATION

Taxes are the economic support of the state. During the years of independence the legal basis of the tax system has been created. In Uzbekistan, the legal framework for tax policy has been studied by international experience and has been used in tax policy.

Key words: Taxes, public administration, opportunity, privileges, reforms, tax system of Uzbekistan, tax policy, tax service, citizens, the tax burden.

№ 2/2019

Солиқлар бу давлатнинг иқтисодий таянчидир. Мустақиллик йилларида солиқ тизимининг ҳуқуқий асоси яратилди. Солиқ сиёсатининг мазмунига тўхталиб ўтадиган бўлсак, юқорида қайд этилганидек, солиқ сиёсати иқтисодий сиёсатнинг ажралмас бир бўлаги бўлиб, давлатнинг муайян даврда аниқ мақсадларга қаратилган солиқ соҳасидаги фаолиятидир. У таркибан солиқларни жорий этиш, солиққа оид ҳуқуқий база яратиш, жорий этилган солиқлар ва солиқсиз тўловларни амалиётда ишлаш механизмини шакллантириш ва самарадорлигини оширишга қаратилган давлатнинг тегишли ваколатли органлари томонидан комплекс тарзда олиб бориладиган чора-тадбирлар йиғиндисида. Мамлакат солиқ тизими хусусиятлари, йўналишлари, қандай солиқларнинг жорий этилиши, улар ўртасидаги нисбатни таъминлаш каби масалаларни солиқ сиёсати белгилаб беради.

Ўзбекистон Республикаси биринчи Президенти И.А. Каримов "Солиқ сиёсатининг вазифаси - бир томондан, давлат бюджети даромадининг барқарор сафарбарлигини таъминлашдан, иккинчидан, корхоналарни республика учун зарур бўлган маҳсулотлар ишлаб чиқаришни кўпайтиришга рағбатлантиришдан иборат", [4] деб алоҳида таъкидлаб ўтган.

Солиқ сиёсатининг ҳуқуқий асослари сифатида мустақилликнинг дастлабки йилларида Ўзбекистон Республикасининг 1991 йил 31 августдаги "Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги тўғрисида"ги Қонуни, Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, Ўзбекистон Республикасининг "Корхоналар, ташкилотлар, бирлашмалардан олинадиган солиқлар тўғрисида"ги (1991 йил 15 февраль), "Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари, ажнабий фуқаролар ва фуқаролиги бўлмаганларнинг даромад солиғи тўғрисида"ги (1991 йил 15 февраль), "Маҳаллий солиқлар ва йиғимлар тўғрисида"ги (1993 йил 7 май) Қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ва Вазирлар Маҳкамасининг Қарорлари каби меъерий ҳужжатлардан иборат бўлган бўлса, 1997 йилда қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг Солиқ Кодекси ва Ўзбекистон Республикасининг "Давлат солиқ хизмати тўғрисида" ги Қонуни юқоридаги ҳужжатларнинг айримларини ўз кучини йўқотишига олиб келган бўлса, айримларининг ҳуқуқий базаси кенгайишига, кучайишига хизмат қилиб келмоқда. "Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги тўғрисида"ги Қонунга мувофиқ, шу кундан эътиборан Ўзбекистон Республикаси ўзининг мустақил солиқ сиёсатини олиб боради. Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида фуқароларнинг бурчларига солиқларни тўлаш мажбурияти ҳам киритилган: "Фуқаролар қонун билан белгиланган солиқлар ва йиғимларни тўлашга мажбурдирлар" [2].

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев, "Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти Ислон Каримов бошчилигида ишлаб чиқилган тараққиётнинг "ўзбек модели"ни ва мамлакатни ўрта муддатли истиқболда янада ислоҳ қилиш, таркибий ўзгартириш ва модернизация қилиш дастурини изчил амалга оширишни давом эттириш 2016 йилда иқтисодий ўсишнинг барқарор ва юқори суръатларини сақлаб қолишни ва макроиқтисодий мувозанатни, аҳоли ҳаёт даражаси ва сифати ошиши таъминланди [3]" деб таъкидлаган. Ўзбек модели асосида иқтисодийнинг турли соҳалари билан биргаликда солиқ тизими ҳам ривожланди.

Шунингдек, республикамиз ҳудудида ягона солиқ тизими амал қилиши ва уни белгилаш ваколати ҳақидаги жумлалар келтирилган: "Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ягона солиқ тизими амал қилади. Солиқларни жорий қилишга фақат Олий Мажлис ҳақлидир[1]" деб белгилаб қўйилган. Шу сабабли солиқларни жорий этиш фақатгина Олий Мажлис томонидан олиб борилади.

Бугунги кунда республикамиз солиқ сиёсатининг ҳуқуқий асослари Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, Ўзбекистон Республикасининг Солиқ Кодекси, "Давлат солиқ хизмати тўғрисида"ги Қонуни, ҳукуматнинг бошқа солиққа оид қонун, қарорлари, Президент Фармонлари ва бошқа меъёрий ҳужжатлар билан изоҳланади.

Мустақил Ўзбекистоннинг миллий солиқ тизимини шакллантиришда 1991 йилнинг 12 августдаги Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Давлат бош молия-солиқ бошқармаси асосида ташкил этилган Бош солиқ бошқармасининг ташкил қилиниши муҳим рол ўйнади.

1991 йил 12 августдан бошлаб солиқ органлари давлат бошқарувининг мустақил тузилмаси сифатида фаолият кўрсата бошлади.

Иқтисодий ислохотларнинг дастлабки даврида, ишлаб чиқариш ҳажмининг камайиб кетиши, инфляциянинг юқори суръатлари шароитида солиқ тизимининг муҳим вазифаси республика давлат бюджетига тушумлар тушишини тахминлашдан иборат бўлди. Бу даврда солиқ тизими асосан солиқларни ундириш билан шуғулланди. Шу йилнинг ўзидеёқ солиқ органлари моддий базасини мустаҳкамлаш мақсадида моддий ёрдам ва солиқ органларини ривожлантириш фонди тузилди.

Ўзбекистон Республикасининг иқтисодий манфаатларини таъминлаш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Бош давлат солиқ бошқармаси негизида 1994 йилда Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси ташкил этилди. Ўша йилнинг ўзида Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитаси Бош божхона бошқармасига айлантирилиб, у Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасига бўйсундирилди.

Вазирлар Маҳкамасининг 114-сонли қарорига мувофиқ, ДСҚ солиқ ва божхона сиёсатини амалга ошириш, шунингдек, давлатнинг иқтисодий манфаатлари ва мулк ҳуқуқларини тахминлаш соҳасидаги давлат назорати органи ҳисобланди[5].

1997 йилнинг 24 апрелида Ўзбекистонда илк мартаба Солиқ кодекси қабул қилинди ва у илгари амалиётда қўлланган кўплаб меъёрий ва идора қўлланмалари ва ҳужжатларини ўзида умумлаштирди. Ушбу ҳужжатнинг қабул қилиниши билан солиқ тўловчилар ва солиқ органлари ўртасидаги муносабатлар тартибга солинди.

1997 йилнинг июлида ДСҚ солиқ ва божхона вазифалари ажратилди, божхона органлари солиқ органлари таркибидан чиқарилди ва алоҳида тузилмага бирилаштирилди. Ўзбекистон Республикасининг Давлат божхона қўмитаси ташкил қилинди.

Давлат солиқ хизмати органлари фаолиятининг ҳуқуқий асосларини белгилаш мақсадида 1997 йил 29 августда "Давлат солиқ хизмати тўғрисида"ги 474-И-сон Қонун қабул қилинди. Унда, давлат солиқ хизмати органларининг асосий вазифа ва функциялари белгиланиши билан бирга участка давлат солиқ инспектори лавозими жорий этилди[6]. Натижада, давлат солиқ органи аҳоли кенг қатламлари билан яқиндан ишлаш имкониятига эга бўлди.

2007 йилнинг декабрида Солиқ кодексининг янги таҳрири қабул қилинди ва 2008 йилдан бошлаб кучга кирди. У солиққа тортиш билан боғлиқ масалаларни бошқа ҳужжатларга кўрсатмаларсиз, тўғридан-тўғри ҳал қилувчи ҳужжат бўлди [7].

2017 йилдан бошлаб, солиқ тизимида ҳам бошқа соҳалар каби ислоҳотлар даври бўлганлигини кўришимиз мумкин. Жумладан олиб борилган ислоҳотлар натижасида, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 18 июлдаги "Солиқ махмуриятчилигини тубдан такомиллаштириш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғилувчанлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПФ-5116-сонли Фармони ҳамда 2017 - 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича "Ҳаракатлар стратегиясидаги солиқ солиш тизimini изчиллик билан соддалаштириш, солиқ солинадиган базани кенгайтириш орқали солиқ махмуриятчилигини соддалаштириш ва солиқ юкни камайтириш масалалари киритилди. Шу асосда 2018 йилда Ўзбекистон Республикасининг солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепцияси ишлаб чиқилди. Хусусан, Ўзбекистон тарихида илк мартаба ишлаб чиқилган "Ўзбекистон Республикаси Солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепцияси"[9] га асосан, солиқ қонунчилигини соддалаштириш, солиқ муносабатлари соҳасида норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардаги қарама-қаршиликлар ва зиддиятларни бартараф этиш, инсофли солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ҳимоясини кучайтириш асосий мақсадлардан бири қилиб қўйилган.

2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида солиқ солиш базасини кенгайтириш орқали солиқ махмуриятчилигини соддалаштириш ва солиқ юкни камайтириш масалалари киритилди. Шу асосда 2018 йилда Ўзбекистон Республикасининг солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепцияси ишлаб чиқилди. Хусусан, Ўзбекистон тарихида илк мартаба ишлаб чиқилган "Ўзбекистон Республикаси Солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепцияси"[9] га асосан, солиқ қонунчилигини соддалаштириш, солиқ муносабатлари соҳасида норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардаги қарама-қаршиликлар ва зиддиятларни бартараф этиш, инсофли солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ҳимоясини кучайтириш асосий мақсадлардан бири қилиб қўйилган.

Хулоса сифатида, шунини айтиш лозимки солиқ сиёсатини амалга оширишда ҳуқуқий асосларининг яратилиши, муҳим рўл ўйнади. Ўзбекистон Республикасида солиқ сиёсати бўйича ҳозирги кунда ислоҳотлар ислоҳотлар амалга оширилиб келинмоқда. Ҳозирги вақтда оилавий тадбиркорлик ва хусусий бизнесни йўлга қўйиш учун юртбошимиз томонидан ислоҳотлар олиб борилмоқда. Ўзбекистонда давлат бошқарувининг асосий йўналишларидан бири солиқ сиёсатидир, ушбу соҳани такомиллаштириш ва тартибга солиш доимо давлат назоратида. Ҳозирги кунда солиқ сиёсатини устувор йўналишларини ишлаб чиқишда ҳалқ манфаатлари олий ўринга қўйилмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. -Т.:Ўзбекистон, 2017 й 51-модда.
2. Мирзиёев Ш.М. "Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик-ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондиас бўлиши керак"- Т.: Халқ сўзи, 2017, 15-январь.
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг "Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигининг 26 йиллиги муносабати билан тантанали тадбирда қилган маърузаси. 2018 йил 7 декабрь
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 18 июлдаги "Солиқ махмуриятчилигини тубдан такомиллаштириш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғилувчанлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПФ-5116-сонли Фармони.
5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг "Ўзбекистон Республикаси солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепцияси" тўғрисидаги фармони ПФ-5468-сон 29.06.2018 й.
6. Қаримов И.А. Ўзбекистон буюк келажақ сари. -Т.: Ўзбекистон, 1998. 52-б
7. Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 29 августдаги "Давлат солиқ хизмати тўғрисида"ги 474-И-сонли Қонуни.
8. Яхёев К.А. Солиққа тортиш назарияси ва амалиёти. - Тошкент, Ф.Фуллом номидаги Адабиёт ва санхат нашриёти, 2000. - 11-бет.
9. Маликов.Т.С. Солиқлар ва солиққа тортишнинг долзарб масалалари. Т.: "Академия" нашриёти, -2002 йил. 20-бет.